

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA FRANSIZLARIN TRAKYA'YI İŞGALİ

Doç. Dr. N. Fahri TAŞ*

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'nın henüz devam ettiği yıllarda Osmanlı toprakları İtilâf Devletlerince paylaşılmak istenmiş, bu maksatla aralarında gizli antlaşmalar imzalanmıştır. Rus devrimi bu gizli antlaşmaları açığa çıkarınca, İtilâf Devletlerinin gerçek yüzü ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde, Türk hakimiyetinde bulunan topraklar üzerindeki emellerini gerçekleştiremeyen İtilâf Devletleri, Mondros Mütarekesi ile sonuca gitmek istemişlerdir. Mondros Mütarekesi'nin elastik hükümlerine dayanarak, bir çok Türk toprağı işgale uğramıştır. İşgal edilen bu topraklardan biri de Trakya topraklarıdır. İtilâf Devletlerince Trakya topraklarının işgali ve İstanbul'u tehdit etme görevi başlangıçta Fransa'ya verilmiştir.

Bu araştırma, arşiv vesikaları ve diğer literatürdeki bilgilerin değerlendirilmesiyle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Trakya, İşgal, Birinci Dünya Savaşı, Fransa, Mondros Mütarekesi.

* Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

**THE INVENSION OF THROCE
BY THE FRENCH AFTER THE WORLD WAR I**

ABSTRACT

During the World War I, ally forces wanted to partake Ottoman country and signed secret agreements for this purpose. When the Russian revolution revealed this contracts, real intention of allies was disclosed. Allies tried to achieve their goals through Mudros Truce, as they failed within Turkish-dominated area during the war. Supported by the ambiguous codes of Mudros Truce, allies begin invasion of Turkish territory. Thracian territory was one of the invasion areas. The mission of Thrace's invasion was given to France by ally forces. In this study, archives and literature have largely been reviewed and evaluated, then the results have proposed.

Key Words

Thrace, Invasion, World War I, France, Mudros Truce.

Doğu'da Karadeniz, Güney'de Çanakkale ve İstanbul boğazlarıyla Marmara Denizi ve Ege Denizi, Batı'da Makedonya, Kuzeyde bazen Karasu veya Rodop dağlarının silsilesi hudut kabul edilen sahaya Trakya adı verilmiştir¹. Bu bölge, Osmanlı devletinin 1353'de Çanakkale boğazını geçerek, Balkanlarda fütuhata başlaması ve Sırp Sındığı zaferinden (1363) sonra, Türk hakimiyetine girmiştir². Balkan yarımadasının güney bölümünü oluşturan bu sahanın bugün bir kısmı Yunanistan, bir kısmı ise Türk toprakları içinde bulunmaktadır. Yunanistan'da kalan bölümüne "Batı Trakya", Türkiye'de bulunan bölüme ise "Doğu Trakya" veya "Paşaeli" denilmektedir.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Rusya gerek Balkanlar'da ve gerekse Doğu Anadolu'da üstün bir duruma geçerek, İngiltere'nin İmparatorluk yolunu tehdit eder duruma gelmişti. Rusya'nın Balkan politikasını dilediği gibi tanzim edip Büyük Bulgaristan Prensiği'ni kurması ve böylece Kavala'da Akdeniz'e ulaşması, Karadağ prensliğini de genişletip müstakil hâle getirmesi, Avusturya'nın Adriyatik sahilleri üzerinde yayılma yolunu kesmiş bulunuyordu³. Balkanlar'daki bu gelişmeler neticesinde Rusya, Paris Antlaşması'ndan (1856) sonra "ya anatomi ya anatomi" politikasını Slavcılık düşüncesinin zaferi olarak gerçekleştirmiş oluyordu⁴.

Balkan Sıradağları'yla Karadeniz, Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ve Mesta nehri arasında yer alan Trakya'nın Romalılar devrinden beri devam eden idarî birliği Osmanlılar zamanında da muhafaza edilmiş, yönetimi Edirne vilâyeti çatısı altında toplanmıştır. Ayastefanos [3 Mart 1878] ve Berlin Antlaşması [13 Temmuz 1878] ile, Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin Bulgaristan⁵ tarafından ilhakıyla [5 Nisan 1886] Trakya bölgesi yönetim birliğini kaybedip, parçalanmıştır⁶.

¹ Şemseddin Sami, *Kamul'ül-Â'îâm*, C. III., İst. 1308, s. 1632.

² *Türk Ansiklopedisi*, C. 31, Milli Eğitim Yayını, Ankara. 1982, s. 380.

³ Oral Sander, *Siyasi Tarih-i* Ankara. 1994, s. 229.

⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII., Ankara. 1983, s. 67.

⁵ Rusya, Ayastefanos Antlaşmasıyla, Tuna'dan Marmara ve Ege Denizi'ne; Karadeniz'den, Ohri gölüne kadar uzanan 18 Osmanlı sancağından meydana gelen topraklar üzerinde bir Bulgaristan kurulumasını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmişti [Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., Ankara. 1992, s. 32].

⁶ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 3.

Doğu Rumeli'nin Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasından sonra Trakya; Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi'yle, Mesta nehri ve Doğu Rume- li'nin güney sınırları arasındaki bölgeden ibaret kalmıştır. Trakya'nın bu son durumuna göre, Meriç nehri Doğu ve Batı Trakya'yı iki kısma ayırmıştır.

Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a ilhakı ile sadece Trakya bölgesinin parçalanması söz konusu olmamış, İstanbul ve Boğazların en sağlam ve tabii bir savunma hattı olan Balkan sıradağlarının elden çıkmasıyla, Trakya'nın Osmanlı Devleti'nde kalan kısımları ve İstanbul ile Boğazların ve dolayısıyla bütün Anadolu'nun emniyeti de ciddi şekilde tehlikeye girmiştir.

Trakya, I. Balkan Savaşı'yla Midye-Enez hattına kadar işgal edilmiş, ancak, II. Balkan Savaşı sonrasında Meriç'e kadar olan toprakları işgalden kurtarılmıştır. Balkan harbinden [1913] sonra imzalanan İstanbul Antlaşması [29 Eylül 1913] ile Batı Trakya'nın 25 Ekim'e kadar Bulgaristan'a teslim edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu tarihten itibaren Türk idaresinde kalan Meriç nehrinin doğusundaki topraklar "Doğu Trakya" adıyla anılmaya başlanmıştır⁷. Bu son hâliyle Doğu Trakya, Birinci Dünya Savaşı süresince de Osmanlı Devleti'nin yönetiminde kalmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde İtilâf Devletleri'nin Selanik cephesi, Fransız generali Franchet d'Espérey'in emrinde bulunuyordu. Fransa'nın öteden beri Almanya'ya karşı duyduğu intikam hissiyle Fransızlar, Almanya'yı müttefikleri karşısında yalnız bırakmayı düşünmüştür. Fransa, bu maksatla Bulgaristan'ı Almanya'nın yanından ayırmayı ve Osmanlı Devleti'nin Almanya ile olan irtibatını keserek, Almanya'nın yalnız kalmasını plânlamıştır. İtilâf Devletleri'nin Trakya'da bulunan Franchet d'Espérey'in emrindeki ordusu bu maksatla ikiye bölünerek, bir kolu Franchet d'Espérey'in komutasında Tuna üzerine yöneltilmiş, diğeri ise İngiliz generali George Milne'nin komutasında İstanbul'a hareket etmiştir⁸.

Franchet d'Espérey, Bulgar ve müttefik devletler cephesine karşı, İngiliz, Yunan ve Sırp kuvvetlerinden oluşturulan 700 000 civarındaki Makedonya ordusuyla Manastır-Doyran hattında taarruza geçip (15-24 Eylül

⁷ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 3.

⁸ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. I., Ankara. 1977, s. 56, D. Not. 104.

1918), Dedeağaç'tan Avlonya'ya kadar uzanan 630 km. lik cephede On üç gün savaştıktan sonra 29 Eylül'de Bulgaristan'ı çökertmiş, arkadan "Selenik Mütarekesi" imzalanarak Bulgaristan'ın savaş dışı kalması sağlanmıştır⁹. Bulgaristan'ın Makedonya bölgesinden çekilmesiyle, Franchet d'Espérey'e Doğu Trakya ve İstanbul yolu açılmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'ni çok ağır hükümler ihtiva eden Mondros Mütarekesi'ni imzalamaya mecbur etmiştir¹⁰.

Bulgaristan'ın mütareke imzalayarak Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi Türkler için iyi olmamıştır. Zira, İstanbul-Berlin yolunu kontrol altında bulunduran Bulgaristan'ın savaş dışı kalması, bu demiryolunun İtilâf Devletleri'nce kapatılmasına sebep olmuştur. İstanbul-Berlin yolunun İtilâf Devletleri'nce kapatılması, Osmanlı Devleti'nin müttefiklerinden yardım alamamasına ve İstanbul yolu da İtilâf Devletleri'ne açılmıştı¹¹. Nitekim, Bulgaristan'daki Fransız kuvvetlerinden bir birlik 6 Kasım 1918'de Uzunköprü'ye gelerek, daha sonra buraya gelecek olan Fransız birliklerine yer ve yiyecek temin etmiş, Fransız birlikleri 9 Kasım'dan itibaren Uzunköprü- Sirkeci arasındaki demiryolunu kontrollerine almışlardır¹².

Osmanlı Devleti'nin İtilâf Devletleri'yle imzaladığı 25 maddelik Mondros Mütarekesi'nin hiçbir maddesinde, açık bir hüküm olarak Türk topraklarından herhangi bir yerin işgal edileceğine dair bir ifade bulunmamasına rağmen, kapalı hükümlere dayanılarak, Anadolu'nun bir çok bölgesinde olduğu gibi Doğu Trakya toprakları da işgal edilmek istenmiştir. İtilâf Devletleri, Mondros Mütarekesi'nin 15. maddesinde yer alan; "*Bütün trenlere İtilâf Devletlerinin kontrol memurları yerleştirilecek; İtilâf yetkilileri, Türk trenlerini istedikleri gibi serbestçe kullanabilecek, fakat halkın ihtiyaçlarını nazar-ı dikkate alacaktır*"¹³ hükmü gereğince, Trakya'daki demiryollarını da bu maddeye istinaden kontrol altına almak istemişlerdir. İngiltere Anadolu'daki demiryollarını kendi kontrolüne aldığından, Trak-

⁹ M. Cemil, *Lozan*, C.I., İstanbul, 1933, s. 199; E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. IX., s. 522-523.

¹⁰ Yuluğ Tekin Kurat, "Türkiye Topraklarının Paylaşılması Hazırlıkları-Sevr" B.T.T.D., C.X, S. 58 [1972], s. 7.

¹¹ M. Cemil, *Lozan*, C.I., s. 199.

¹² S. Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. I, s. 58.

¹³ Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika-I*-, Ankara, 1987, s. 7.

ya'da birliği bulunan Fransızlara da Uzunköprü-Sirkeci demiryolunun kontrolünü vermiştir. Böylece Fransızlar, 4 Kasım 1918 günü Uzunköprü-Sirkeci demiryolunu ele geçirip, işletmesini de yapmaya başlamıştır¹⁴.

Osmanlı Devleti'nin İtilâf Devletleri'yle imzaladığı Mondros Mütarekesi hükümlerine göre; itilâf donanması 7 ve 11 Kasım 1918 günlerinde İstanbul'a gelerek, gemilerini Dolmabahçe önünde demirlemişlerdi. Yine Mütarekeye göre; Çanakkale boğazının deniz ve kara tesisleri boşaltılarak müttefiklere teslim edilmişti. Bu durum, Doğu Trakya'nın Anadolu ile irtibatını kesmişti¹⁵.

Trakya üzerindeki hâkimiyet, aynı zamanda boğazların kontrolü ile de yakından ilgili olduğundan, bilhassa Rusya bu son gelişmeleri benimsemektedir. Ancak, Ekim Devrimi (1917) sebebiyle Rusya'nın savaştan çekilmesi, Boğazlar üzerindeki Rus hâkimiyetini de ortadan kaldırmıştı. Bu boşluğu doldurmak için, bu defa Fransa ve İngiltere birbiriyle yarışmaya başladı¹⁶.

İngiltere, müttefikleri arasında Türkiye'ye karşı güçlü görünmek için Mondros Mütarekesi'ni imzalarken Fransa'ya hiç bir bilgi vermeyip, Türk toprakları üzerinde adeta tek söz sahibi olma konumuna gelmişti. Zira İngiltere'nin 12 Eylül 1919'da Damat Ferit Paşa ile imzaladığı söylenen gizli antlaşma, Anadolu'daki demiryollarının İngiliz etkisinde olan bir komisyon tarafından işletilmesi, Fransa ve İtalya'nın İngiltere'ye karşı kuşkularını artırmaktaydı¹⁷. İngilizlerin gerek Türkiye'ye karşı tek güçlü devlet olduğu intibasını vermeye çalışması ve gerekse Osmanlı Devleti'nin İngilizleri Fransa'ya göre daha güçlü görüp, İngilizler yanında yer alma temayülün-

¹⁴ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, s. 145.

¹⁵ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 196. Trakya'nın Anadolu'yla olan irtibatı kesilince, Trakya halkı kendi başının çaresine bakmış, Edirne Mebusu Faik, Belediye Reisi Şevket, Avukat Şeref Bey, Tüccar Yolageldili Kasım Efendi ve bazı yurtsever Edimneliler 2 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'da Kasım Efendi'nin Küçük Kınacıyan Hanı'ndaki bürosunda toplanarak, Trakya Müdafayı Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasını kararlaştırdılar. Şeref Bey'in teklifiyle Cemiyet'e Trakya-Paşaeli Müdafayı Hukuk Cemiyeti adını verdiler. 30 Kasım 1918 tarihinde ise bu cemiyet "Trakya-Paşaeli Müdafayı Hey'et-i Osmaniyesi" adını aldı. [H. Bülent Demirbaş, *Batı Trakya Sorunu*, İstanbul, 1996, s.69.]

¹⁶ Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Ankara, 1976, s. 37.

¹⁷ Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, TTK, Ankara, 1994, s. 68.

de bulunmaları sebebiyle, İstanbul ve Trakya'daki İtilâf Devletleri komutanlığı İngiliz Generali Milne'ye kalmıştı¹⁸. Bu durum Fransızları kızgınlığa sevk ederken; Almanya'nın 11 Kasım'da Antlaşma imzalayarak saf dışı kalması Fransa'yı memnuniyet sarhoşluğuna sokmuştu. Bu atmosferde Fransız Generali Franchet d'Espérey, Doğu Orduları Komutanı edasıyla 23 Kasım 1918'de bir savaş gemisiyle İstanbul'a geldi¹⁹. İngilizler, Fransızların kızgınlığını gidermek istemiş olacaklar ki; İngiltere Genelkurmay Başkanı Mareşal Wilson, General Wilson'a d'Espérey'den emir almasını bildirmiş, 3 Aralık'ta Londra'da alınan bir kararla, Türklerin elinde bulunan Rumeli'nin neresinde olursa olsun bütün birliklerin d'Espérey'in emrinde olmasını istemiştir²⁰. Fakat d'Espérey, İstanbul'a bu ilk gelişinde kendisine pek parlak bir karşılama töreni yapılmadığı için, kısa bir süre sonra İstanbul'dan ayrılmıştır.

Venizelos'un barış konferansına sunduğu Yunan isteklerinin kabul edilmesi neticesinde, 14 Ocak 1919 tarihinde Hadımköy'den Kuleli ve Burgaz'a kadar bütün demiryolu istasyonları Yunanlılar tarafından işgal edildi. Böylece bir oldu bittiye getirerek Doğu Trakya Yunanistan'a verilmek isteniyordu. Osmanlı Devleti Yunanistan'ın Doğu Trakya'ya girmesine sessiz kalıp, "*Bunun bir işgal olmadığını, bütün memurların görevleri başında olduğunu*" belirterek bu gelişmeye kayıtsız kalırken, olay Bulgaristan'ı hiç ilgilendirmediği halde, Osmanlı Devleti'nden daha duyarlı davranıp, İtilâf devletleri nezdinde protesto etmiştir²¹.

Fransız generali d'Espérey, 8 Şubat 1919 tarihinde tren ile ikinci defa İstanbul'a geldiğinde, görkemli bir törenle karşılanarak, Fatih'in İstanbul'a girişine kinaye olarak beyaz bir atın üzerinde Rum, Ermeni... azınlıklarının çılginca alkışları arasında Beyoğlu caddelerinde şov yapmıştır. D'Espérey'in İstanbul'a bu şekilde görkemli girişinin maksadı, kendilerince hem Türklere gözdağı vermek, hem de İngilizlere Fransa'nın üstünlüğünü göstermekti.

¹⁸ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, TTK., Ankara. 1988, s. 73; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele C. I.*, İstanbul, 1992, s. 107.

¹⁹ Y. Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, s. 73; S. Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, s. 107.

²⁰ S. Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, s. 107.

²¹ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, s. 151-152.

Franchet d'Espérey'in İstanbul'a bu ikinci gelişini Süleyman Nazif Hadisat Gazetesi'nde "Kara Bir Gün" başlıklı yazısında yererek; "Varlıklarını Osmanlının hoşgörüsüne borçlu olan azınlıkların, vatana ihanet ederek, Fransız işgal generalini çulğınca karşılamaları Türklerin yüreğinde ebediyen kanayacak bir yara açtı..." şeklinde tepkisini dile getirmiştir²².

Her inkıraz döneminde görüldüğü gibi, yıllardır Türk hoşgörüsü altında ve Türklerle birlikte yaşayan insanlar, devletin zayıf konumundan yararlanarak, kendi zayıf karakterlerini ortaya koyup, düşmanla işbirliği etmekten çekinmemiştir. Trakya'nın işgalinde de benzer durumlar olmuş ve bir kısım vatanperver bilinen insanlar, bir düşmana diğer düşmanı tercih edebilmiştir. Bir Rum'un Edirne valiliğine verdiği 12 Haziran 1919 tarihli dilekçede "Edirne Trakya Cemiyeti nâmı altında toplanan İttihatçılar, Bulgarlar ile Trakya hakkında tecavüzî ve tedâfü'î bir ittifak akdine çalıştıkları ve buna Edirne İstinaf memur-u umumisi Hasan Fehmi, Merkez memur-u umumisi Arif ve diğer bazı memurlar iştirak etmiştir."²³ şeklinde ifadeler kullanması, bir azınlığın art niyetli olmasının yanında, diğer olaylar da göz önüne alındığında bu ihanet gerçeğini doğrulamaktadır.

Fransız Generali Franchet d'Espérey'in kuvvetleri, Bulgaristan'ı savaş dışı bıraktıktan sonra, Doğu Trakya'ya üstlenmek üzere 2 Temmuz 1919'dan itibaren, emrindeki birlikleri Edirne'ye toplamaya başlamıştır. Edirne Valisi Salim Beyin İstanbul'a gönderdiği telgraftan anlaşıldığına göre, "İki alay İtalyan askeri Sofya'dan Karaağaç'a gelerek, bunlardan 63. Alay'ın Karaağaç'ta, 64. Alay'ın Edirne'de ikâmet edeceği, ayrıca Sofya'dan bir alay Fransız askeri Bulgaristan'daki bazı noktaları ele geçireceği"²⁴ bildirilmiştir.

Doğu Trakya'nın Fransızlar tarafından işgal edildiği bu günlerde, bir diğer olay da Bulgaristan hükümetinin, Karaağaç ahalisi başta olmak üzere, diğer yerlerdeki İslâm ahalinin evlerini arayarak, buldukları Bulgar paralarına ve ecnebilere ait her nevî evraka el koymalarıdır²⁵. Belli zamanlarda

²² Y. Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoçu*, s. 74.

²³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade-i Dahiliye Şifre Kalemî (İ.DH. ŞFR) D.100, N. 89.

²⁴ BOA., İ.DH. Kalem-i Mahsusası (KMS), D. 53-3, N. 74, s. 18.

²⁵ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 16.

yapılan bu aramaların maksadı, Bulgaristan'daki bil'umum ahali için her üç ayda bir mevcut nakit paralarının miktarını mahallî hükümete bildirme mecburiyetinde olmaları ve bu emre uymayanların cezalandırılmaları sebebiyle, muhtelif zamanlarda arama yapılarak, bildirimi yapılacak olan paralara el koymaktır²⁶.

Fransız kuvvetleri bir yandan Edirne'de toplanmaya çalışıp, İstanbul'a geçme hazırlığında bulunurken, diğer yandan Bulgaristan'daki kuvvetlerinin bir kısmı firar etmeğe başlamış, ayrıca Bulgaristan'da Rus Bolşevikleriyle de yer yer çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu hususta Edirne Valisi Salim Beyin 5-6 Temmuz 1919'da verdiği bilgiye göre; beş, altı gün önce, "*Romanya cephesinde Bolşeviklere karşı sevk edilen Fransız askerlerinden iki fırkanın isyan ettiği ve kendilerinin Bulgaristan'a getirilerek silahlarından tecrit edildiği ve Fransa'ya iâdelerine başlanıldığı, ayrıca Romanya'nın Dobruca eyaletine Rusya'dan ve Bulgaristan'ın Vidin karyesine Macaristan'dan gelen Bolşevikler ile İtalyan ve Fransız askerlerinin harp etmekte olduğu, bu çarpışmalarda bir çok yaralı Fransız askerinin Sofya'ya getirildiği, Bolşeviklerin bölgeyi kuşattığı*"²⁷ bildirilmektedir. Bu durum Fransa'yı Doğu Trakya'da zor duruma sokacak ve bölgenin Yunanistan tarafından işgal edilmesine Fransa rıza gösterecektir. Fransa'nın bölgedeki bu aczi karşısında Doğu Trakya'ya giren Yunan birlikleri 6 Temmuz 1919 günü, Bulgar güçleriyle İskeçe ile Okçular hattında karşılıklı çarpışmalara girecekler, İtalyan ve Fransız komutanlarının müdahalesiyle bu çarpışmalara son verilecektir²⁸.

Fransızlar, Bulgaristan'da bulunan askerlerini 17 Eylül'de 30 vagon²⁹, 21 Eylül'de 27 vagon, 22 Eylül'de 68, 23 Eylül'de 30, 24 Eylül'de 11, 25 Eylül'de 11, 30 Eylül'de 10 vagon ile Edirne'ye taşıyacaktır³⁰.

Fransız askerlerinin Bulgaristan'dan ayrılmasından sonra, Bulgaristan toprakları olarak kabul edilen bir kısım yerlerin komşu devletlere verilece-

²⁶ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 29/2.

²⁷ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 19.

²⁸ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 20.

²⁹ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 13.

³⁰ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 14, 15.

ği söylentileri üzerine, Bulgaristan'da protestolar olmuş, bu konuyla ilgili olarak Edirne Vali vekili Gazi Sırrı Bey 26 Temmuz 1335 (1919) tarihinde; “ ... 15 güne kadar Bulgaristan'ın İşçeze ve Romanya'nın bir kısım arazisinin İtalyanlar tarafından işgal edileceği ve Dobruca Bulgar Makedonya-sı'nın Romanya ve Sırbistan ve Yunanistan'a ilhaki aleyhinde Bulgaristan'ın muhtelif şehirlerinde tevarih-i muhtelifede mitingler yapıldığı ve bu gün Karaağaç'ta da bu maksatla bir miting yapılacağı Dobruca ve Makedonya Bulgar Heyet-i Murahhasaları'nın Paris Konferansı'nca adem-i kabul, memalik-i mezkurenin Romanya ve Sırbistan ve Yunanistan'a ilhak edileceğine bir işaret telakki edildiğinden şehir halkına 27'inci Pazar günü umum Bulgaristan'da sosyalistler tarafından mitingler yapılacağı ve bunun Bolşevikliğe bir mebde' olacağı ve bunu ihtilâl takip edeceği ve asayiş-i asliyenin muhafazası için Karaağaç'taki Süvari Alayı ile piyadelerden tertip edilen müfrezelerin Bulgaristan içlerine sevk edildikleri...”³¹ bilgilerini vermiştir.

27 Temmuz günü Bulgaristan'ın bir çok kasabalarında Bolşeviklik lehinde Bulgarlar tarafından nutuklar irad edildiği ve Filibe civarında ahalinin toplanmalarına engel olmak üzere hükümet tarafından sevk olunan asker ile ahali arasında müsademelerin olduğu ve Karaağaç'ta nutuk irad edileceği esnada Hükümet tarafından engel olunduğu ve 28 Temmuz'da Karaağaç'ta tekrar toplanmak üzere Rumca ve Bulgarca ilânlar dağıtılmasına rağmen toplantının gerçekleşmediği, ancak Bulgaristan'da Bolşevikliğin ilân edildiği anlaşılmaktadır³². Bulgaristan-Türk hududunun yerleşim yerlerindeki nüfusun ekseriyeti Rum olduğundan, gerek Bolşevikliğin Türk topraklarına sirayet etmesini engellemek ve gerekse, sınır boylarındaki Müslüman ahalinin mallarını gasp edip tekrar Bulgaristan'a geçen tecavüzçülerin faaliyetlerini önlemek için sınır boylarındaki emniyeti sağlamakta güçlük çekilmektedir. Bu sebeple Edirne valisi, 7 Ağustos 1919 tarihinde İstanbul'a bir telgraf göndererek, bölgenin düzenini sağlamak için کافی miktarda asker bulundurulması gerektiğini bildirmiştir³³.

³¹ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 208.

³² BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 17.

³³ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 9.

Fransa'nın Trakya'yı işgal ettiği günlerde Osmanlı devletini tehdit eden diğer bir husus ise, Rusya'daki Bolşevizm ideolojisinin Bulgaristan üzerinden Trakya'yı tehdit etmesidir. Konuyla ilgili olarak Edirne valiliğince Harbiye Nezareti'ne gönderilen 10 Ağustos 1919 tarihli telgrafla; "*Bulgaristan'daki Bolşevizmin Osmanlı hudutlarını tehdit ettiği, Rumların sık sık sınır ötesine geçerek, Bolşevikler ile temasa geçtiği ve Trakya halkını bu yönde tâciz ettikleri*" bildirilmiş olup, bu durumun önlenmesi için, "*bölge-deki birliklerin sayısının çoğaltılması*"³⁴ istenmiştir.

Trakya'da bu gelişmeler yaşanırken, yukarıda belirtildiği gibi Fransız Generali Franchet d'Espérey, daha önce âdeti bir şov edası içinde iki defa İstanbul'a gelmişti. Üçüncü gelişi ise 11 Ağustos 1919 tarihinde gerçekleşmiştir. D'Espérey, henüz Edirne'ye gelmeden önce, Edirne'de Fransız askerleri tarafından sıkı tedbir alınmış, Generalin geçiş emniyetini sağlayacak olan askerlerin kalması için, Edirne valiliğince oda tahsis edilmiştir³⁵. Özel treniyle Karaağaç'a gelerek, İstasyonda bulunan Fransız ve İtalyan askerleriyle bir müddet görüşen d'Espérey, aynı gün İstanbul'a gitmek üzere Edirne'den ayrılmıştır. D'Espérey'in Edirne'ye geldiği bu günlerde, Bulgaristan sınırlarının üç tarafı Fransız askerleri tarafından sarılmış olduğu, Bulgaristan'ın iç bölgelerindeki şehir ve kasabalara yine bir çok Fransız askeri yerleştirildiği yetkililerin yaptığı yazışmalardan öğrenilmiştir³⁶.

Ağustos ayının sonları ile Eylül ayının başlarında Trakya'da bir askeri hareketlenme ve yer değişimi gözlenmiştir. 20 Ağustos 1919 gecesi beş vagon Yunan askeri İstanbul'dan Bulgaristan'a; 21 Ağustos 1919 günü beş vagon Fransız askeri posta treniyle Bulgaristan'dan İstanbul'a geçmiştir³⁷.

30 Ağustos'ta, posta treniyle bir vagon Fransız askeri, 31 Ağustos'ta yine posta treniyle 13 vagon silahlı Arap askeri Bulgaristan'dan İstanbul'a geçmiştir³⁸. 3 Eylül'de ise; Bulgaristan'dan Marşandiz treniyle 17 vagon Fransız, 23 vagon zenci asker ve posta treniyle yine 15 vagon zenci asker

³⁴ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 4.

³⁵ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 10.

³⁶ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 21.

³⁷ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 23.

³⁸ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 22.

İstanbul'a gitmiştir³⁹. 3 Eylül akşamı ve Eylül'ün 15'ine kadar devam eden günlerde ise, 329 vagon Fransız askeri Bulgaristan'dan İstanbul'a nakledilmiştir⁴⁰.

Franchet d'Espérey, 7 Kasım 1919 günü Karaağaç'a gelerek, burada Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey ile görüşmüş ve görüşmede, 16 Ekim 1919 günü Edirne'de toplanan Trakya Paşaeli Kongresi'nde Batı Trakya'nın bir kısmının Bulgaristan'a verilmesinin protesto edilmesindeki memnuniyetsizliğini dile getirmiştir⁴¹. Cafer Tayyar Beyin Rumların Yunan taburundan destek alarak zulüm yaptıkları yolundaki şikayetine d'Espérey, "*Bunlar, Almanlar ile birlikte Fransızlara karşı harbe girmenizin ve harp içinde Rum ve Ermenilere zulüm yapmanızın bir karşılığıdır.*"⁴² cevabını vermiştir. D'Espérey'in bu ifadesi, gelişen olayların, Osmanlı devletinin Almanya saflarında savaşa girmesinin cezalandırılması olarak anlaşılması gerektiğini göstermektedir.

Franchet d'Espérey, 11 Ekim 1919 günü yaveri Lejyon yüzbaşı Halid'i Trakya Cemiyeti'nin İstanbul'daki merkezine göndererek, Batı Trakya'nın bir kısmının Bulgar idaresinden kurtularak, müttefikler arası bir hükümetin idaresine girdiğini tebliğ etmiştir. D'Espérey, ayrıca İskeçe'nin de Yunanlılar tarafından işgal edileceğini haber vermiştir⁴³.

Paris'te bulunan Venizelos da, İskeçe'nin bir Yunan tümeni tarafından işgal edilmesi müsaadesini zaten almıştır. Uzun süre Vodin'a ve Kılış bölgesinde bulunan 9. Yunan Tümeni⁴⁴ 11 Ağustos 1919'da Mesta, Karasu üzerindeki Bük civarına gelmiş, 17 Ekim 1919 günü İskeçe'de bulunan Fransız Senegal avcılarıyla, Faslı bir Sipahi bölüğünü değiştirmiş ve İskeçe'yi işgal etmiştir⁴⁵.

Paris Konferansı'nda kararlaştırıldığı üzere, Bulgar sınırı dışında kalan Bulgar kuvvetleri, 11 Ekim 1919 tarihinde Sofya'dan verilen emir gere-

³⁹ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 24.

⁴⁰ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 25.

⁴¹ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 187.

⁴² T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 189.

⁴³ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 184.

⁴⁴ Bu Tümen 25 Temmuz 1920 tarihinden sonra Anadolu'ya nakledilip, Yunanlıların Batı Anadolu işgalinde kullanılacaktır.

⁴⁵ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, s. 186.

ğince 14 Ekim'e kadar geri çekilmesi gerektiği bildirilmiştir. Bunun üzerine Karaağaç'ta bulunan kuvvetler Ortaköy'e, Kolalı'dakiler Svilengrad'a (Mustafa Paşa), Dedeağaç'ta bulunan kuvvetler ise Filibe'ye nakledilmiştir⁴⁶.

Fransızlar, yukarıda belirtildiği gibi askerlerinin bir kısmını İstanbul'a sevk ederken, Bulgaristan'ın boşalttığı yerleri doldurmak için, diğer bir kısım askerlerini de Trakya bölgesinde iskân ettirmeyi uygun görmüşler, 16 Eylül 1919 tarihinde Macaristan'da bulunan Fransız askerinin 8-10 binini Edirne ve çevresine yerleştirip, kış mevsimini burada geçirmeğe karar vermişlerdir. Bu Fransız askerlerinin yerleşecekleri yerler ise, Osmanlı Devletince tedarik edilmiştir⁴⁷. 2 Ekim 1919 tarihinde Sofya'dan bir tren ile bir Alay süvari ve kırk vagonluk diğer bir tren ile de piyade askerlerini Karaağaç'a getirmişlerdir⁴⁸. Fransız askerlerinin Karaağaç'a gelmesi üzerine, Bulgarlar 16 Ekim 1919 günü Karaağaç'ı boşaltmışlardır⁴⁹.

Bulgar kuvvetleri 17 Ekim'de Edirne Sancağı'nı, 19 Ekim'de Gelibolu Sancağı'nı boşaltmaları üzerine, yerlerine Fransız askerlerinin gelmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Fransız askerleri bölgeye hakim oluncaya kadar bir zaman geçeceğinden, bu zaman zarfında bölge Müslümanlarının çevreden saldırıya uğrayacağı ve katliama maruz kalacağı endişesi başlamıştır. Bölge Müslümanlarının emniyetini sağlamak için Türk askerî birlikleri, Kaleli'den Aynoz'a kadar olan mesafede ve Meriç'in sol sahilinde, nehir ile hudut kaleleri arasındaki iki kilometre uzunluğunda bulunan arazi üzerinde bir çok geçit mahalleri ve köprü başları bulunduğundan, bu geçitleri kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Türk kontrolü dışında kalan Dimetoka, Sofulu, Karacık ve Dedeağaç'tan gelen bir çok muhâcir Müslüman'ın Doğu-Trakya'da bulunması ve bunların kendi topraklarına geri dönmek istemeleri üzerine, Türklerin bu isteklerinin karşılanması için, Fransız kuvvetlerinin bu bölgeleri kontrolleri altına alıncaya kadar, söz konusu yerlerin Osmanlı Hudut Muhafaza Kitası tarafından emniyetinin sağlanması kararlaştırılmış-

⁴⁶ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 5.

⁴⁷ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 26.

⁴⁸ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 11.

⁴⁹ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 6.

tır⁵⁰. Ayrıca, Türk yöneticiler tarafından, Fransız güçleri bölge eşkıyalarına tercih edilerek, hudutlardan Fransız askerleri dışında hiç bir kimsenin geçmemesi için tedbir alınmıştır⁵¹.

Bölge halkı, Trakya bölgesinin Türkler dışındaki devletler arasında el değişmesine rıza göstermemiş, bu durumu protesto etmek üzere 1 Kasım 1919 günü Karaağaç ve çevre köyleri toplanarak sulh muâhedesini te'lin etmişlerdir⁵². Edirne valisi 7 Kasım 1919 günü Dahiliye Nezâreti'ne bir telgraf göndererek; "*Bugün, Edirne Vilayeti'nin Vali Vekili, Ordu-yu Hümayun Kumandan Vekili, ulema ve eşraf ve ahâli, Belediye dairesinde toplanarak Müdafâ-yı Hukuk-u Milliye Cemiyeti'ni, Trakya Paşaeli Hey'et-i Merkeziyesi'ne tevdi' eylediklerini taht-ı karara almışlardır.*"⁵³ demektedir.

Trakya'nın Türklere verileceğine dair Atina'da haberler çıkmaya başlarken; Yunanlılar, 13 Ekim 1919 günü halkı zorla Tekfur Dağı'na (Tekirdağ'a) toplayıp miting yaptırmışlardır. Bu mitingde Müslümanlara zorla Yunan idaresinden memnun olduklarını ifade etmelerini istemişler, ayrıca Müslümanlara Yunan idaresinde kalmak istediklerini gösteren vesikalar tanzim edip imzalattırmışlar ve bu vesikaları itilâf mümessillerine vererek, bölgenin huzuru için Trakya'nın Yunanistan'da kalması gerektiği intibahını uyandırılmaya çalışmışlardır⁵⁴.

İtilâf Devletleri, mütareke ile savaştan çekilen Bulgaristan'a 27 Kasım 1919'da Neuilly Antlaşması'nı imzalattırmışlardır. Bu Antlaşmanın 48. maddesine göre, Batı Trakya'nın dağlık kuzey kısmını teşkil eden Nevrekop, Ropçoz, Paşmaklı, Eğridere, Darıdere, Kırcaali, Koşudavak, Ortaköy ve Mustafa Paşa kazaları Bulgaristan'a bırakılmıştır. Batı Trakya'nın geri kalan Karaağaç, Dimetoka, Sofulu, Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe kazaları "Müttefikler Arası Trakya Hükümeti" adı altında Fransız askerî makamlarının idaresine verilmiştir. Bu hükümetin başına, Müttefikler Yüksek Meclisi adına ve doğudaki Müttefik Orduları Başkumandanı Mareşal

⁵⁰ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 8.

⁵¹ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 7.

⁵² BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 74, s. 12.

⁵³ BOA., İ.DH. KMS. D. 53-3, N. 49, s. 1/2.

⁵⁴ BOA., İ.DH. KMS. D. 60-3, N. 22, s. 1/2.

Franchet d'Espérey'in delegesi sıfatıyla General Charpy vali tayin edilmiştir. Bu karar üzerine Bulgaristan, 18 Ekim 1919'da yukarıda belirtilen Batı Trakya topraklarını boşaltmış, devir teslim işi 20 Ekim 1919 tarihinde neticelenmiştir. Bu geçici hükûmetin kurulmasının sebebi, bu bölgeyi Yunanistan'a vermek için işi kolaylaştırmaktan başka bir şey değildir⁵⁵.

Franchet d'Espérey, 30 Aralık 1919 günü ikinci defa Edirne'ye geldiğinde, bir kaç yeri ziyaret ettikten sonra; İslâm Cemaati Kulübü'nde Müftü'ye hitaben; “*Her ne olursa olsun, İslâmların din ve mukaddesâtının düçar-ı tecavüz olmayacağını*” belirterek, burada bir devlet kurulacağını imâ edip, “*Trakya'da, henüz Trakya hakkında konferanşça bir karar verilmediğini, verilecek karara itaat lâzım gelip, aksi takdirde itaate icbar etmek vazifesi kendilerine ait olduğunu*”⁵⁶ söylemiştir. Franchet d'Espérey'in bu ifadesi, Trakya'nın İtilâf Devletleri'nce bir Türk toprağı olmaktan çıkarılmasının kararlılığı olarak değerlendirilmiştir. Bölgedeki Türk varlığını devam ettirmek için kurulmuş olan Trakya Paşaeli Müdafa-yı Hukuk-u Millîye Cemiyeti ve bu cemiyetin Reisi Şükrü Bey, İtilâf Devletleri'nin bölgede Türk varlığını ortadan kaldırmaya yönelik düşüncelerini kabul etmeyip, konuya bir çözüm getirmek üzere, daha önce İstanbul'a gönderdiği Merkez Sancağı Milletvekillerinden Faik Beyin İstanbul'da kalıp, Galip Bahtiyar Beyin hemen Ankara'ya gitmelerini ve çözümün Ankara'da aranmasını kendilerine bildirmiştir⁵⁷. Bu gelişme, Trakya için bir dönüm noktasıdır. Zira artık Trakya'nın her işi Ankara tarafından yönlendirilecektir.

Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi kesinlik kazanınca, bölge halkı İstanbul hükûmetinden kendilerine bir fayda gelemeyeceğini anlayıp, Mustafa Kemal Paşanın Anadolu'da başlattığı yurdu kurtarma çalışmalarının neticeye gittiği bu günlerde, çareyi Anadolu yönetiminde aramaya başlamışlardır. Trakya halkının bu arayışı, TBMM'ne temsilci göndererek ve Büyük taarruz hareketından sonra imzalanacak olan Mudanya Mütarekesi'yle bağımsızlıkla sonuçlanacaktır.

⁵⁵ T. Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I., s. 184.

⁵⁶ *Nutuk-Söylev, Vesikalar, Belgeler*, C. III., Ankara. 1989, Vesika. 249, s. 1800-1803.

⁵⁷ *Nutuk*, a.g. vesika.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nın sıcak atmosferinde paylaşılmaya çalışılan Türk toprakları, 30 Ekim 1918 tarihinde İtilâf Devletleri'yle Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mondros Mütarekesi'yle hayata geçirilmeğe çalışılmıştır. Osmanlı devletini mütareke yapmaya zorlayan en önemli gelişme, Trakya'da Fransız askerlerinin öncülüğünü yaptığı İtilâf güçlerinin Bulgaristan'ı savaş dışı bırakmalarıdır.

Fransız askerlerinin öncülüğündeki İtilâf güçlerinin Trakya'da hakimiyet kurmaya çalıştıkları 1919 yılının ilk aylarından itibaren, bölgede ortaya çıkan yönetim boşluğu ve belirsizliği şu sonuçları ortaya çıkarmıştır.

1- Bölge sakinlerinden olan Türk ve Müslüman halk, çevrede her geçen gün şiddetini artıran çete faaliyetlerinin baskısına maruz kalmıştır. Trakya'da meydana gelen savaş sonrası bu karışık atmosferde, Müslüman halk yerinden edilmiş, soyulmuş, katliamlara tabî tutulmuştur.

2- Diğer taraftan, Rusya'nın tesiriyle, Bolşevizm ideolojisi Bulgaristan üzerinden bölgede hakim düşünce haline getirilmeğe çalışılmıştır. Bu maksatla bir çok olay istismar edilerek, bölge halkının bir başka esarete girmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır.

3- Trakya bölgesi Türk yönetiminden alınarak, İtilâf Devletleri'nin kendi menfaatlerine uygun düşmesi sebebiyle Yunanistan'a verilmek istenmiştir. Böylece Yunanistan, bu emeller peşinde koşturularak savaşın sonlarında savaşa itilmiş, Trakya ile birlikte, Anadolu'ya da asker çıkarması sağlanmış ve bir çok Türk insanının evsiz, yersiz, yurtsuz kalmasına, kan dökülmesine sebep olmuştur.

4- İtilâf Devletleri'ne İstanbul'un Trakya kapısı açılmış, İstanbul'un fiilî işgali gerçekleştirilmiştir. Bu işgalde, İtilâf Devletleri'nin Türk milletine karşı besledikleri kin duygusu açıkça ortaya çıkmış, toplu direnişleri önlemek için söylenen Türk dostluklarının samimiyetten ne kadar uzak olduğu görülmüştür.